

нашаг планерий хуралдин чамдиг киржикчилери даамчырал, ном номчул олурган татерлыга ээс. База ол ишкеш партокмарга, партия эге коммунисттерге болгаш коммунисттерге эадресле, дыг партияжи улагышкын берип турары тодеряг ээс, илкоткедиг томазын районну партия организацизнын сорулгалары-биле холбоштыр-баан, ол анаа-ла ажил-агы активнин, буюрулуегия хуралдыг улаагаалар ажил-ишкеш алаагааларга сандырар. Ыйналгаш саяал берген ороторлар боттарнын саяалдарына плануума чугаалжи турар ул айтырнын талези-биле партокмарнын, партия эге организацизлары, ныч чорудул турар ажилдарынын дугайдына чунт-доо

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЭДИП АЛЫРЫБИЛЕ

Интитиңи малчыны кышталашкыны хой талагыт на-
рым атырыт. Анда малчынарнын боттарыны кызы-
мак, күжүнчүлүктөгү аялы, сохотуң специалистерни
кышталашкында харысалагыт болгаш шикенчир чо-
руу, хой-интитиңи дузасы негеттир. Берт-Даг көдөз
Соседини элечтиг сессияга Чүгүр-оол Хомуш-
ку атыт сохотта мал кышталашкыны эрлп тур-
арыны байданын база уксажыдыга шынарин эки-
жүр талазы-биле темчеглер дугайында атырыгы
чугаалашкан.

Хой оолдашыны чоруп ту-
рар уеде малчынарны сак-
мачылар-биле четпелээр,
оларны эш-чөм-биле эки-
жүр талазы экижир, атырыт
когулчалыг шикитиреттир.
Кышталарына ситен
сөөртүлгөзүн үзүктелкиштин
чок чорударын организастап
келгени таарымчалыг. Хой
оолдашыны түлүктээн уеде
чамдык коданнар хоюн чер
оодарына үндүрбөй, тургузу
азыраар арганы ажыглап тур-
гандар. Бо бүгүтүн түлүктел-
де, ажил-агыда мал кышта-
лашыны эрлп турар
байдалы эртен чылдың бо үе-
зинде тургандар эки талазы
аскерткен. Амыг уеде со-
хотта төрүр 100 баш хойга
ооштыр 80 курган камгалап
алдындан болуп турар, тором-
ча элээн кызырлып турар.

Ыналзажок мал кышта-
лашыны үеде илерээн чет-
пестерге таарымчалыг
сессияга чүгө шыгылы болган.
Сохотуң чамдык коданна-
рында мал чөмгөрөр черлер-

дер талазы-биле ажилда чет-
пестер бар. Сохотуң специа-
листери бо атырыгы кичи-
гейге аял, когулчалыг шикитир-
пээр болза эки. Сессияга са-
нал бергенер оон аңгыда,
малчынарнын зооветереди-
гизини шынарин экижидери-
ни дугайында чугаалап тур-
гандар.

Ажил-агыны хойжулары
өг-бүлө, бригада керээз-биле
ажылаар арганы кырып, оон
түлүктелери кандыт болуп ту-
рун. Сессияга ол дугайын
база чугаалашкан. Ажилдың
ол арга-хөйүнүн амыктын
кижилер билп элээн бол-
гаш хулээнгер хөзээне олар-
ны харысалагыт бедип тур-
ар. Керийга ээжеп, орулга
кирил турар апарганын көдө-
зи ишчилери көрүп, билп
турар. Сохотуң мурунда
турар сорулгаларын күседи-
ринге, чаа байдалдарга ажил-
дарыгыт ол идигил болур
деп чүгө билдиргилер.

Мал ажилыг, күзүзгөн хө-
зүн эки билп, ишчилер
ажыл-агыда бар. Оларга
Ч. Чооду, А. Монгалбин,
К. Булунч, Д. Чооду болгаш
оон-даа эскелер таарымчалыг.

Сохотуң ишчилерини
амдырал - чуртталганын
байдалыча кичээтэй үлгөт-

СОҢГУКУЛАРЫНЫҢ ЧАГЫГЛАРЫ

1987 чылдың май-июнь айларында соңгулдар бү-
дүтүндө эртен чуралдарга 3046 чагымы чыккан ал-
ган, ханы өөренип көргөнін сөөлүдө 2242 чагымы
арттырган. 803 чагымы, чагыларын 26,4 түзүм оон
сөөлүдө чүгө түлүп алган барганын. Ол хууну
дедизитүрү Бүрү, Чам-Хемчик, Тес-Хем, Бин-Хем, Ба-
рым-Хемчик районнарга 44-тен 66 түзүм чыккан турган.
Оон кол чылдагыны болза, соңгукуларын чагыла-
рын тургузарында чер-чер Советтерниң күсөмнарны-
ны төлөдери соңгулдар бүдүтүтүч туралдарыга
харысала чок болганын.

Соңгукуларын чагыларны
дугайында негелден хой
болгаш кичээтэй көөр,
хурага соңгукуларын сөнал-
нал, дилер бүзүтүп чугала-
гыт херек. Ол ажил чорут-
тумайын барган. Чамдык чүл-
дерин ботандарында ажа-
хөргөн, материалдыг ку-
лар-чүмөдө болган. Чикээ,
кудучуларын, ооруктары
асфальтларын чык-
дык хой соңгукуларын мичин
тургаскан. Ону чер бүзүтүгө
чорударыны арганы респу-
бликада тургустунган. Чамдык
дилегерин ол-ла дораан
шиктирлел алыр аргалары
болган, ыналзажок оларны
бир кезикн хулээн албайн
барган.

Ол четпестерден чер-чер
Советтерниң күсөмнарны
унер ужурул. ССР-ниң,
РСФСР-ниң болгаш Тыва
АССР-ниң Дээди Советтерине
элечтиг соңгулдар 1987-
1990 чылдарда болуп. Соңгу-
лдар бүдүтүтүч туралдары-
ныгын чыккан базала соңгуку-
ларын чагыларын тургузар.
Мурнуку уеде турган чөлпөс-
терин катталашкы-биле тайлы-
ыр ажилын чорудары чүгүлө.
Устунда дөмдөлтүгө фак-
тылар чагылар-биле холбош-
кан ажилдыг чугала талазы-
да болза, улуг зөөс кезик.
Кол чүүл болза, хулээн алган
чагыларын күсөдир талазы-
дык доктаамал ажилдыг орга-
низаствары.

Улуг депутаттарын чер-
чер Советтериниң би тоску
чылжыныч депутаттарын

НЕГЕЛДЕГЕ АМ-ДАА ЧЕТПЕС

Монгуш-Тайга районун төвү Мугур-Аксы суурга де-
путаттар слайд болуп эркен.
Эде тургустунушкунга, Советтер амдыралыга де-
путаттарын калбаа-биле хаара турдары, депутат ажил-
чорудуларга оларынч бол-негелдик, бот-туксалак бо-
лур чоруп бедидери болгаш хулээнгезин күсөдирине
өөрөдери, оларынч-биле доктаамал харылаа түдүп
ажылаары—Советтерниң, оон күсөкчи комитеттери-
ниң чугала тургалыгы.

Район дөкситеринде ССР-
ниң Дээди Советинин бир,
Тыва АССР-ниң Дээди Совети-
ниң ийи, район, көдөз Совет-
терниң 105 депутаты ажил-
дал, оонга бараан болуп ту-
рар. Оларынч ажил-чорудула-
зынч амыккан районун
экономикасы улам ыңай кө-
жүлдөн аял, социал-культура,
амдыралдыг чугала атыры-
ларын шикитиреттир турар.
Олар кызы-бүрү ажил-агы
үлгүлүшкөні күш-ажиыг,
коллективтерден депиттигөн
ания оолдар, кыстар, улус
ажыл-агынын мурнакчыла-
ры болуп турар.

Организастыгын чыкшы
район, көдөз Советтерниң де-
путаттары киришкен. Слайт
киришчилерин оларныч
моон соңгар ажил-чоруду-
лазын амыктыг чугала
район, көдөз Советтерниң кү-
сөкчи комитеттери организаст-
тапкан. Депутаттарын ажил-
хөйүнчүлүг хой-ага кичи-
лоз, плакеттерин аска-
кан. Уш Советтик элечтиг
кане солунарын үндүргөн,
депутаттарын чыкшыгыл
ажыл-агынын дугайында чур-
галыг стөндөдери, оларын
бүлүкчүлөрн дерлп эскен. Мур-
нак ажилдыг депутаттарын,
оолорун бөлүктөрүн, докта-
нал хой-агыт комиссарла-
рын палкларын аяаа дөк-
сөт.

Советтер депутатта, башкы
Г. Б. К. Саяныч, Кыргы көдөз
Советинин депутатта С. С.
Ооржактың, доктаамал комис-
сиялар даргалары С. К. Ма-
ныш-оолдуң, К. М. Коженин,
С. Б. Донгактың дүржүлгө-
лөрүн дичкан.

Депутат ажил-чорудуларын
кылып дээш ханы өөренип,
практиктиг ажил-хөйүнчүлүг
бүдүрүп ботандарын туралар
Советтерге тей. Оларга Кер-
гы көдөз Советинин депутат
С. С. Ооржактың, К. М. Коженин,
пенсонер депутат К. Д.
Аракананы, район Советинин
депутаттары М. Б. Ада-оолдуң,
З. Б. Селчактың, Ч. И. Тарын-
базыры таарымчалыг бол-
лур.

Советтер соңгулдан депутат
болуп — хундүлүг хулээн-
гө белең зөөс, берге ажил.
Оон арын-чурундал, бот-
малектин чорудуудан ол ажал
эки болуп. Оларынч хой, же-
зи бир-ле ажилдыг чүвек
соңгукуларын кылып бүдү-
рерин ооралдып чоруп.
Чамдыктары ол хулээнгө
ботандарып, бадитчар ха-
маанок соңгукуларга бак-
тулду чоруп. Ындыг депутат-
тар удурут эрге-дүжөөлүг
кижилерде бар. Чамдыктары
ооруттарында соңгуку бүрү-
нүң өг-булээн арганын
хөйүнчүлүг амыг уе-
ниң негелденгизиге дүшүр хөй-
нүч чугаа, бөсөдө кылбайн ту-
рар.

Оон уламчын чончүк чам-
дык кезинде таарымча чок
чүлүр бар. Шолаа дооскаш,
шерит эртыггер, ажилга, хой,
интитиңи ажил-хөзүн хараа
туттунмай турар аныктар
чок деп болбас. Арагалар, бра-

ЧУРУКА: Овур районда
Торгалыг суурнуң столова-
зынч повары Омула Дам-
диновна Кара-кыс амдыгын
чөмөр кылырны беким
мергендилгил. Ол 1963 чылда
ла кулнарны сүргүлүн доос-
каш, интитиңи чөмөчүлө
чөмөр ажилда ажилдап келген.

Дүржүлүг повар 1987
чылда ол районун повара-
рынч конурунуга кириш-
кеш, беким мергендилгил ба-

ЧУРУКА: Бай-Тайганың
Тээлиде даарыныг цегинде
плателер даараар брига-
дынч бригадир Оркунаа
Салчаковна Шырап инда
ажиык даарынык Сайзана
Кудерниң ажилыга дузала-
жып, бодунуң арга-дүржүл-
гизин дамыдып берип турар.
Хоочун даарыныкың бри-
гадазы эртен аяларда пла-
нынч даалгаларын амыр бо-

за катап бадиткап, бирги че-
рин алгаш, чөмөчлө атты че-
дип алган.

Торгалыгынч бо столова-
зынч ажилдыкчылар пла-
нынч даалгалар ая саңыда
ажыр күсөдир турар. Ында
уш повар чөмөчлө асорткиен-
тизин ажиы. Бүрү болдурары-
че, амдыгын кылырчыче са-
гыш салып туралар.

Иван ДАМБАНЫҢ фотозу.

Эде тургустунушкун: баштайгы базымнар

1. ХОЙЖУЛАРЫНЫҢ ЧЫМЫЖЫ

«Хемчик» сохотуң № 1
бригадазында бо кыжын 9700
хой шүлү 17 коданга турар,
бүгүлүг төрүр 2450 хойдан
1560-ы оолданып. Олардан
103 хураганын чөдир албаан.
Коданнара тургузу азы-
рал турар хой мал чок. Кодан
бүрүзүгө ортумаа-биле 3
тонна хер ситен болгаш са-
ваа бар. Төрүр хойларга база
эртен чылгы хураганнарга
суланы, ситен далганын, бри-
кеттерин берип турар. Со-
хотта дус куларчы хой. Чы-
лыг сугун хой автомашин-
га-Доуаракта ТЭЦ-тен чөдир-
ип турар. Чогу хер кылын
турда, ийи бригадара хер дал-
былаары-биле 4 тракторну
быгылган турган.

Базыр Хомушук, Мичин
Сава оларынч коданнарды
уул-даа, бичи-даа мал тур-
данын. Нити сохотта эркен
чылгы хураганнарда 45-и
өлүп хоран.

№ 1 бригадара мал-манын
инити байданынч дуга-
йында оон удуруткучу Хир-
лигбей Кылын-ооловниң Серг-
лер-биле кылыр, элээн чу-
галашканын.

— Бисте чамдык чөдир-
кирер дээрге ажилды план
бүзүгөр чорудуп турарымын
— деп, ол тайлырдып. —
Бүгү-ле чүгө малын, сенар
лигбейден улу-бу-биле хөдө-
жүр. Ыналзажок чыны долу
ажылаар дээш туруп турар
бис. Кыргылданы июнь 15-тен
июль 1-ге чөдир доозурут,
хойну улаштыр чугаш, Час-
Адыржы, Ак-Хемче тайгала-
дыр. А төрүсө малды оон-
даа эрте удурутуп бис. Граф-
ик бөзүгөр хураазы
кээрге, оларны тайгалан ба-
дырып эжелеп, кыргаш,
чугаш, оон катап-ла тайгала-
дыр.

Чам хой оолдашыны ады-
талган. Бо чугала ажилга
Долзан Хомушук, Бак-кыс Хо-
мушук база аныктар Айлан
Донгак, Ирина Сава олар улуг
дузаны көргөсүн. Сохот сак-
мачыларын тускый хөп-биле
хандырган. Эртен чылын
хойну дөмдөлтө эки бол-
гаш, бригадара ажилдыг кызы-

Чам чөдир: эртен чылын
хураганнарны хойжулардан
дедизип тургаш хулээн алыр
апарган, бо чылын сохот
бот-оругла-чарылгаке, бот-
ажылашыныкын шилээш.
Ыналзажок өтөчү-бөт санажы-
ке чуруму шыгыртыган. Бри-
гадада чүк машиназын бы-
жылган, олар ону кайы ха-
маанок ажилгасын апарган.
Эээш чарылда-биле эки шы-
нарлыг, көвөш, продукция
аларынч чугалазын малчын
нар билген.

Ам хой оолдашыны ады-
талган. Бо чугала ажилга
Долзан Хомушук, Бак-кыс Хо-
мушук база аныктар Айлан
Донгак, Ирина Сава олар улуг
дузаны көргөсүн. Сохот сак-
мачыларын тускый хөп-биле
хандырган. Эртен чылын
хойну дөмдөлтө эки бол-
гаш, бригадара ажилдыг кызы-

2. ИЙИ МУҢЧУЛАР КЛУВУ

Бо сохотуң сүт-бараан
фермазында байдал база ба-
гай зөөс. Ында 10 саяныч 122
инити саап турар. Нити те-
рүр инек 210. Оларын шүлү-
зүн тарып боозаткан. Инектер
терин колдуу үезинде төрүп
турар. Бирги кыргалада куру-
неге 70 тонна сүт сөдөр пла-
нын күсөткен. Эртен чылын
329 тонна сүт дүжөөлүг болза,
бо чылын ол көргүзүп 346
тоннага чөдир хулээнгени
коллектив алган.

Инекти саңы-даа эспээн, ол
хөдө 17 тонна сүтү хөйүн
сөдөр, Ында кандыт аргалар
барын ферма эргелгенин
Зоя Керей-ооловна Хомушук-
дан соңугарган мен. Иштин
куларчыларын ажиллаар бо-
дал турар улус болду. Эч
ылангы Шыраа-булакка чы-
гы базанын электирден. Бо
чылын кыштагылашкын багай
эрлп турар.

Бо чылын сакан сүдүнүң
61,5 түзүм бирги, эрчим
ийити сөртүп болган. Моңу
икуддеринин аргалары база
бар. Мал чөмөчүлө, Бөдүн
чөмөчлө чыккычак, ситен

раш колган. База бир малчын
болганын чөдөр. Ам ийи
кижи Моол Арят Республика-
же экскурсиялар. Бо дээрге
кижи факторунче улуг кичи-
нейи салып турарынч ба-
дыткылы-дыр.

Фермада инек өдөөн ашта-
рын механизастаан, а суггара-
рын механизастаарын бөдө-
лөй турары канчал-даа чө-
пөс. Бот-оругла-чарылгаке
кирил болгонда, зөөш куш-
пыл хөй ажилды кылып ужу-
луг. Бо фермада мал чөмө
сөөртүгүндө база өдөк аштал
арылганын 4 тракторну
быгылган. Ыналзажок чары-
гал хой болуп билиндир.

Бизаа ажаакчылар, меха-
низаторлар, кадарчылар-даа
ажылга харысалагызын билп,
чүткүлдүг чоруп көргүзүп
турар. Ыналзажок бо коллек-
тивти чөдиринин илден.

Фермада тургустунул кел-
ген байдалды өөренип көр-
гөш, ийи муңчуларын клу-
вун тургузарын планнап, бо
дал туралар.

Чалов МАНДЫНЫҢ
Барын-Хемчик район.

КОМСОМОЛЧУ САКМАНЧЫЛАР

«Сүт-Хөл» сохотуң Че-
чектиг хойну бригадасын-
ныч малчынарны комсо-
молчу путевка-биле сак-
мачылап келген кыстар
Сайзана Ондар, Айлаа
Ховалы, Алмаа Сарылар
оларын аажок мыйтар.
Ажилыгы кызымак болгаш

биче сеткилдыг бо урулар
иранык коданнарда хонуп-
дүжүп, чаш хураганнарын
кээрээлчэ эзу-биле ажаал.
теңиз туралар. Боларныч
кюжи бүрүл-ле чүс амыр
хураганын амыл, түдүп ту-
рар. Олар чаш малды эки-
жүрүнч бөдүн аргала-

Борш ОНДАР.
Сүт-Хөл район.

Редакцияга чагаалар ТУДУГЖУ ДЕПУТАТ

Алексей Дөмүр-ооловниң Ондар-
хоорай Советинин депутата.
Оон ажилдап турар чери
«Тыва хаматы тудуг трест»
Чаданнада септелге-түдүп үчө-
стөгү.

Ол бодунуң округунга соң-
гукулар-биле ужурашып, өт-
чөдүн берип турар. Хоорай
Советинин сессияларында ча-
галашкан атырыгларын соң-
гукуларга таныштырып, ажаа
хулээн алган шикитирелниң
сөөлдөзүнчө чонун органи-
застварыга оон кирилгизип
үлгү.

Оон бригадасы эркен чы-
лын дөрт аал ишти чурттаар
ийи бажынын түдүп, ажилла-
гыт кырген. Тос бажынын, ка-
питал болгаш үүрөк септел-
гизип кылган.

Бо чылдың эгезинде бээр
ийи аал ишти чурттаар ийи
бажынын хоорайнын шөхтөлар
клуунуң чогууда түдүп эге-
лээш, бригада ам бо хунер-
де ажиллагыт кикериниң кы-
рында келген. Алексей Де-
мүр-ооловниңчиг бригаданынч
мурунда бо чылын кылыр
уужурут ажилдарын хөй. Ийи
аал ишти чурттаар ийи ба-
жынын баш бажынын, капи-
тал септелгизип кылыр. Кулун-
Дүжөр эргезинде 1000 кубо-
метр түдүп материалын ба-
леткээр социалистиг хулээн-
гизип.

Араччаа ОНДАР.
ДУГУРЖУП
ЧУГААЛАШКАН

Экономиканы эргелеп баш-
карыныч ага арганы — өтө-
ажылашынын база бот-
оругла-чарылгаке киргенде
моон соңгар чер ажилын
кандар чорударынын дугайын
«Шекпээр» сохотуң механи-
заторлары болгаш суггачыла-
ры семинарга чыгып келгеш
чугаалашкан. Бо талазы-биле
илеткедил лертком секретары
О. Куулар кылган. Дараазын
чок атронон Х. Сава бо
ажыл-агы чылдында тараажи-
ларынч сорулгаларына док-
таган. Часкы тарылгага беле-
тел кошкык дээрлиг чок агро-
номунуң диктандын да а н
илерээн. Кукурузынча 4 тонна
резини ая-даа четпес. Бо
чылын тарыкы картофелдин
80 тонна үрөзкин чөк.

Часкы тарылгага сохотуң
тракторлары барык белем,
ыналза-даа андызын, ийи че-
диптес. Оларны сөдип алыр
дээрге, амдызында ажаа-хө-
рөнг чөк.

Ажаа санал берген меха-
низаторлар, суггачылар чаа
эрге киргенин байыр чеди-
рил, ону аажок соңугарга
ларын айткандар. Оон-биле
кады тарылгага белетел кош-
кан болуп турарына дүгүрөп,
оон эдер талазы-биле санал
оондарын кикрилгиз.

Бо хунерде сохотта арык-
бугаларын белетелчир турар.
Кукуруза экенюзу 160 кубо-
метр сай-доуаракты буга ба-
жында төккөн. 90 кубометр
дошту шөпталыган. Ийи тра-
ктор чөмөчүлөдөгөлерин чак-
тырып турар.

Ажыгыда Монгуш Шүжү-
кениң суггачылар экенюзу
ажиы-сумунарны белетелчир
эргелен. 200 метр узун дүртүг
дошту кошшалаан. 80 тонна
доуарак-сайын буга уунда
чалдап төккөн.

Ооржак ДОНДУП.
Барын-Хемчик район.

Агаар дугайында чүнү
билип ан болурул?

БАШ УДУР БИЛИП
ТУРГАН БИС БЕ?

20 чыдакчы март 11-де
 Шаны солуга «Бат-Тала сол-
 гондон сакканын» Дыны
 ектин «Шуурган сондо» до
 териалынга чам тамааршып
 арыны бижикрин ордалагын
 ерсин. Январда чамдык рон-
 цонларга, оок иштине Бай.
 Айгага, кушту хат-шуурган
 болгон, оок учигинеле улус

моферанын (агварын) б
 лушуконорго угалыгыны
 биле давал баш ескерил
 тур: чар-чарин, агагар
 турунчук болза агварын
 айы-биле, Чолз, район тэт-
 Тэли кургу мынганг шуурга
 катты куку Бат-Тала биле К
 зым-Дат суурларга боаары
 кошак болган.

жоган, оң түңгөлүндө утүс
жылкы-агылжын база хамааты,
арынын хууда өнүк-хөргөт-
тиңдиги утүт каража-когаралды
едиргени билидиги. Автор
чугаагынды агаар-Бойдус-
түт хай-халамың баш уаур
оошулуп олурарын, кэжин
оорукчу чүгө дымчатайы тур-
арын база метеостанцияларын
арзында харылзавы бар бе,
оомостан безин агаарын
бейдалын көрүп шичинчеп ту-
ар уеде хай-шургаан дугайын
баш уаур шичинчеп, ону дым-
чалады болгу дег дээрзин би-
кэзи. Шым дйтмыг.

бир хараалданчуг чүүл болгон районун кедээ ажыл-агыйын тускay этремнигери бeткe-дeкe да удурутку эштер бичи тизмe ажилыстым кол угулгынчыккын билбес, херекке кeлбeс боор-ду. Ону бо мeн кeлбeс кeлбeс хей чылдарда ажы-кeлбeс кeлбeс кердам, билдeн чылга кeлбeс бо-дустуң аа-уула калып соомас, ол бичи дувуреп ужер, алыч бичи харын сактып кээрeн кeлбeс елген мал-мeн кeлбeс долу хаккан дудуштун орта донтаалды, курстарованиндe тeлeдип алырда, бичиң ду-кысты амна дилей бээрeн. Орта бичиң кижиривис до-дурлээлгeс харын.

[illegible]

Мен бодум Бай-Тайга районунун метеостанциянын начальнигинде ачылдып турар мен ойчангаш Д. Хертекин ол айгырыг-чагаазы менээ дорт хамааржыр-дыр. Бистик станцияныс агаарыг байддалын бүгү кевирлер талазы-биле үш шах болгаш-ла дүн-хүн дивейн, Кызылче, Красноарскиже дыкнайт турар. Районда чүү боор, бүгүгө хангыс туңгуч болуп

Ынчангаш ам бистеринь, р
Йоннарада метеостанция ажы
дакчыларынын, дилээсиз к
дээрге, бистиң медээлерини
специалистер базе үдүртүр
тер тоомчага ал, агаар тал
зы-бизе кандыт-кандыт мед
тер кээп турарын черле э
ееренип көөр, айым-халап
үдүр баш үдүр хемчегелер
алыр херек. Күрүнеден акш
херектини үндүргөш, ында
таттарың түдүп турары та
рылга ээс-ле болгай.

Кам чок чорук-биле киж
бүрүзүнүң демисежир үзө
келген. Ону ам боттарыыс
ла карзавыс-биле көрүп тур
бис.

Мээң бо саналым талазы-би
ле эш-өөрлер чүү деп бодап
турар ирги!

хүний тухай эртемниглери
тургускаш, ону өөрөнгөш, сай-
гаргаш, оон бисче чорудар, ол
буллетеньнерим чогуур албан
чарларига чадиринг турар бис

Бистиң малчыннарызыс хо
муннар, өгбелер кандыг ага
болурун янзы-бүрү демдекте
ден база билип, ап турганы
черле өөренири, барымдаала

Хүргүл-оол КАН-ООЛ.
Ш-ажылдың инвалиди.
эли суур.

жыйнары, райкомнун чары бажыны, хей-хей чуртталгы бажынарлыг кудумчулар.

Электри чырыны бистин амыдыралыстыктуу тудуш кезин алаарын. Теледамчылыгынын программаларын көрүп турар бис. Бо чылым райпо ауста колбаса кылар ценза ажайыттыган. Кылындыган өскө-дө чүтүлдөр моон-дө хейу-биле санап болур.

Ынчаягаш кижжи чаагай амы
дыралга өөрүд, чалыы салгал
ды сургал, эде тургустунууш
күннүд амгы үе-чадазы улам
на ханылазым, калбарзын дол
күзөл, боттуң эвээш-бички
үлүүн ол улуг херекке кин
риксээзи улам келир-дир.

Бистер, эмнелге ажылдак-чылары, аъттар мунуп алгаш эмчи дузазын чедирип, чүс

Бо чылын сууравус тургус-
гунганындан бээр беженнээр.
Ол үениң иштинде ол шуут
таньттынмас болгак. Үш каа
школа, ийи каа эмнелге,
райпо баштаар чериниң ба-

Кыргыз ЛАМАЖАП.
Күш-ажылдың хоочуну.

Арға ишпес чорук — амыдыралдың негелдези

Раиса Алексеевна-биле кады ажалдаар черинге арагалаан. «Кежээкиниң 9 шак ажып турда бисти шагдаалар тудуң аппарды. Чүггө ийи шил водка ишкен улус бис» деп, Раиса Алексеевна берген тайылбырыңа бижээм.

Бо чылым Чадваным эзир-
ктер сергиди черинге ор-
такы звенуи 34 уагдууку
зу киргени демеделге каа-
ла. Районда аргалагашкыиым
салгы болуп турарыиым де-
мында эес бе! СЭКП Чоюн.
Хемчик райоком болгаш рай-
кууском уагдууку каадрларга
негелдени кошкак тургускан.
Чангис чиеке. Эрткен чылым
нефтебаза директору Виктор
Ковалев эзирктер сергиди
черге шу катал кирбозн шаа-
да ину ажылдан, дуккурбеген

МАССА

САН-ФРАНЦИСКО. [СЭТА]

«АКШ, Панамадан, бүгү Төл Америкадан толун ырат», «Панамадан америг шериглерин ундүрер!», «Кариб бассейнин де болгаш Төл Америкада АКШ-тын шериг өөрөдгөллөрин соксудер!», Ындыг лоууң нар-биле удурлазышыкынын массалыг чыскаалдры ында

Ы Г Ч Ы С К А

АЛДАР

БАДЫТКААРЫНЫҢ ЭГЕ БАЗЫМЫ

деп ада-желер үнөлөп чугалааннар. Шак мындыг темалыг конференцияны районкуз өске-даа суурларынга эрттирерин олар сыналдаан.

Көж-оол САЛЧАК.

Каттышкан Штаттар Панама болгаш экономика талазы дыйшыккын күштелдирил турче чаа шериг кезектерин б.т.техниказын доктаамал чорутуу. Чоокта чаа ынаар 1300 кю америк шериглери америк

шериг
мын.
Ол чурт-
ш шериг
турар.
составыг
каатылар.

биле» деп сылдап алгаш
налдың зонасына АҚШ-тың
вүдөдін тургузарын ол чоок-
мчээлдиг шериг өөредилге-
биле кады кылып турар.
өредилге үзіндө
лук телефотозу.

Коммунист дугайында чугаа

ТӨЛӨПТИГ ЧОРУУ-БИЛЕ

Бо чүрүмгө коммунист, хей чылда ажилда калган, хоочун башкы Д. Х. Демчик дугайында чугаа калган. Демчик-ол Хертекович 1960 чылда Красноярсктин башкы институтун дооскаш, Чыра-Бажы ортумак школасында башкылап, хей чылдарда өөредилге эргелекчилеп ажилдаан. Эрткен чылын башкылар коллектив Д. Х. Демчикти школанын директорунга соңул алган.

Кижик башкы бооп төртүтүмис. Башкы болуру — талант, кызык, уюлдуу, чок кызык, дилалык база катал дилалык. Амгы үе кундүдө мергежилдик кижилериник башкы, директор хамаанчок кижик бүртүтүмү шүгүтүп, чогаалык азу-биле эде тургустуруп ажилдаарынын үзү. Ону дуржулгалы башкы кончуг эки билер. Демчик-ол Хертекович 27 чыл дургузунда хоочун, дуржулгалы башкылардан өөренип, боду билер-мергежилдик доктармаал билип, чөө чүдүлгө ажилында дилеп тил, хей-хей кижилерин эртем-билигге өөредип келген. Ол бодуну эртем — тикимин кончуг эки билер, билерлерин өөреникчилерге дамчыдып бээрине уран таланттыл. Кижик эртемниги улус ажил-айлыгыга учур-дугазын өөреникчилерге хандыр тайылбырлап, бодуну өөреникчилеринге быжыт, ханы билерлерин берип чорутур.

Школанын башкыларынын хей кезин — Д. Х. Демчиктин доостурган өөреникчилери. Школда өөредилге эргелекчилер Бора Далаева Ондар, класстан дашкар ажилдар организацикчы Тасика Чикопова, класстан дашкар ажилдар организацикчы секретары Телмер Кизылова Куулар дээш он-дөө өскөлөр оң өөреникчилери-дир. Бо өөредилге чылынын эгизинде бэзин 4 кижик башкынын тускай эртемниг чедип алгаш, школасында башкылап чедип келген. Дика хей өөреникчилери улус ажил-айлыгынын асту-агы адилдарында ажилдап чорутур. Оларга башкы Д. Х. Демчик чоргоорларын.

Д. Х. Демчик идепкейлиг хей-никитчи, анык башкыларнын дагыныкчысы, школада теоретиктик семинарнык доктармаал дурдугузу, «Билик нитилеленин лектору, кон ортузунда кижизиндик ажилыга бодуну билгин, арга-дуржулгалын тарам чокка берип келген. Ону школа директорга соңулган соонда, школага нити билер болгаш профессионал школанын реформазын боттандырар талазы-биле ажилдар экижиз. Школда куш-ажыл өөредилгезинче болгаш кижизиндикте, профессионал углангышыкыга хамаарыштыр хей ажил кылдыктып турар. СЭКП ТК-нын (Февраль 1988 ч.) Пленумуну шитипирин амыдыралга боттандырар биле кол кизиндик өөредилгенин шынарын бидеринче, өөреникчилерин билкини болгаш куш-ажыл кижизиндикте шынарын бидер болгаш хандырарынче бок кижизиндик салып турар. Пленумуну шитипиринде херек кырында байдал болдуну арганы берип турар школаларга өөреникчилерин профессионал белеткенин үргүлчүл болурун айткан болгай.

Бистик школанын бөөзүм сөөкхө чөлөөчилери болгаш — трактористерин азулуп мергежилдик кылдыр белеткел шидар чор аларган. Башкы Макар Кууларын удурутпазы-биле эртем өөредилге чылында бэзин трактористтик мергежилгени тускай шынылган.

Алдын-оол ХОВАЛЫГ, Чыра-Бажы школасынын башкысы.

газын 46 өөреникчи чедип алган. Чакгы үдө өөреникчилер сөөкхө 600 хоюн башкы Андрей Кара-Салдык удурутпазы-биле кадарып чаллаш, оон 11 тоина немерде дедикти алгаш, сөөкхөтү диверсиян дандан тускай шаңалды алганнар.

Школа реформазын боттандырар башкынын ролу, үеник немердезинге дүштүр башкынын чогаалык азулдузун, СЭКП ТК-нын февраль Пленумуну шитипирин амыдыралга боттандырар дээш башкы бурузу чуну кылза эжил деп айтырылганын башкылар чөөленинге, партия хураалдарына сайгарып, башкыларнын оонашкан ажилыга харысалгазын кедүрер талазы-биле хемчеглерин ал турар. Чыра-Бажы школасынын Чөөн-Хемчик районда мурнак арга-дуржулгалы өске школаларга непередир методиктиг төл апарганында Д. Х. Демчиктин үлүг-хуузу үлүг.

Кижизиндик ажилы төнүчөк, кижизиндикте үзүктөлүшкөн, оомургааштын турбас. Бо ажилдарын чорутуп тургаш, Д. Х. Демчик партия, профессионал болгаш өске-дөө хей-никит организацикчалар-биле бир демик ажилдап, оларнын дузасынга дазылп турар. Бодунга болгаш эш-өөрүмгө немерде, кижилерге сөзүш чорутур, дузаварга, ону дедик билер, чөлөөчүлөргө элпеш чок, тура-сорулук коммунист Демчик-ол Хертекович удурутпазы ажа таланттыл. Ычангаш оон удурутпур коллектив СЭКП ТК-нын февраль Пленумуну шитипирин амыдыралга боттандырарына ботурал үлүг.

Алдын-оол ХОВАЛЫГ, Чыра-Бажы школасынын башкысы.

ТЭЭЛНИНН УРАН ЧУУЛ ШКОЛАЗЫНДА

Бай-Тайга районун Тээли суурда урулгарынын уран чүүл школасында элэн хей кижик өөренип турар. Ында башкылар урулгарынын музыкалык билерлер-биле эки чөлөөчүлөр, чаа тандыларын, мурларын өөредир дээш кызыкмак ажилдап келген.

Ол школа дуржулгалы башкы Чечек Селчакова Монгуш директорлап турар. Класстарда музыка херекселдерин чедир. Өрзүлдерде каласталгалар база чараш. Танцы өөреник улут залдык бир талазын дургаар улут көртүчүлөрин тургустан.

Танцы класстын башкыларында Урана Монгушова Лопсан-Серен үштү класстын өөреникчилеринге чаа тандыларын өөредип турар. Бо чылдан эгелеп ол школада урулгарына «Чөлөөш» аттыг мур, танцы ансамбли тургустан. Ону башкылар Раиса Монгуш, Галина Чыдым олар удурутпурар. Владимир Херелчап удурткан тыва хөгжүм херекселдериник класы база бар.

ЧУРУКА: танцы өөредилгезинде үштү клас өөреникчилер.

Ондар ОХЕМЧИКТИН ФОТОЗУ.

ХЕРЭЭЖЕННЕР БАЗА ОЙНААР

Профактелдериник эки тура күш-культура болгаш спорт нитилеленин Тыва область чөөлүлө эртем дүштүр хунерде хол бөмбүгүгө эр улус аразына хоочуннарын маргалдазын организастап эрттирген. Командаларын түс бөлүккө үскөш, ойнаткан.

Маргалдаанын бештайгы хунеринде Эртин биле Чөөн-Хемчик районнарын командалары учурашкан. Үш катип ойнаанын түнчүлөндө 2:1 санга эрзинчилер уткан. Ычанга-дөө Чөөн-Хемчик районнарын командасы бодуну болгаш эртем команданын алыс удул алгаш, финалга ойнаар эртем чалаал алган.

Ол шыкка финалга ойнаар эртем боттарынын бөлүктөрүн биле Чөөн-Хемчик районнарын командалары учурашкан. Оюнун эгизинде тура кызылчылар улай-улай сангы

алгашкан, сан 9:0 апарган. Бирги оюн кызылчыларын тилгелгези-биле доозулган. Ийги оюнда Чөөн-Хемчиктин ойнакчылары ула-дараа сан-нары ал тургаш уткан. Үштү оюн, бо улаада чаадакылар тургустангандан аштырган. Ийи дугаар оюн эгелеп, Улут-Хемчик биле Кызыл хоорайнын командасы учурашкан.

Кайда-даа команда шала сүрүдөксеп, сан ал чадап турган. Сангы улут-хемчик ажиткаш, улаштыр бичи алы. Командаларынын аразында бир-бир узул, ийи-ийи күштүгө ка-

гар кижилер бер. Улут-Хемчик командасын Арыш-оол Шыгжал эки ойнак. Ийги оюн база улут-хемчиктерин биле доозулган.

Командалар уду-дедир түгүп калканын соонда бирги черин ким-дөө алыр билдимиз турган. Судалып боттары бэзин калсар түзүндө санааш, чадап калынар. Бир болза, ындат болза, бир тургаш, Чөөн-Хемчик биле Улут-Хемчик ойнарында хаммаары апарганын доктаганнар.

Бештайгы сангы чөөн-хемчиктер алган. Кайда-даа команда эки ойнап турган. Ычанга-дөө чаадакылар даштаптып алган болгаш шыкка ойнап тургаш, бирги оюн удул алган. Бир эвас олар ийги оюну удул алган бол-

СПОРТ

за чемпионнаар турган. Ийги оюнун ортен түзүндө эгелеп, улут-хемчиктер аман «оттуп» кэлп, ийи улаштыр уткан чемпион болганын. Оларга калсарына, кубокту, күндүлүп бижиктерин болгаш өртөктүг белеткенин тываскан.

Ийги болгаш үштү черлерин кызылчылар биле чөөн-хемчиктер түшкөн. Оларга база шикилдарын тываскан. Бо чылдык октябрь-ноябрь айларда хоочун херезин спортчулар аразына маргалдааны эрттирерин эки тура күш-культура болгаш спорт нитилеленин президиуму доктааткан.

Монгуш ӨЛЗЕЙ ООЛ.

ДИШ КЫЛДЫРТЫР КАБИНЕТ

Ортопедия стоматологиялык кабинет Чадана хоорайда ажилдап эгелепдир бээр беш ай чедип турар. Аарыг дүштүр турдуган, өске-дөө чылдаганын биле дик чок калган кижилерге кылмаал дүштүр салдырып алырын аштыр мурдуну Чөөн-Хемчик, Сүт-Хей районнарга дыка берге турган. Дик кылдыртыр кабинет тургустан соонда, ол аштыр шитипиреттиник эгелеп.

Красноярскин элчи институтун стоматология факультетин доозуучу анык элчи Андрейн Дорохов биле кылмаал дик кылдыр техник Морган Монгуш ында ажилдап туралар.

1989 чылдын төнүзүгө чедир дик кылдыртыр улусту баш бурунгар даңызын тургустанган. Бо кабинеттик клиенттериник хөйүн дады херекчилеп турар. — Ан бир техник шитипир бээр болза, хундо элэн хей кижилерге кылмаал дүштүр салып, бо талазы-биле элчи хандырларын экижидип ботур бис—деп, А. Дорохов чугаалдып турар. Район эмгелегизиник кол элчи мону шитипирлээр дээш республиканын Кадик калмагал министрствозуну мурунда аштыртын тургузул турарын ол улаштыр чугаалды.

Дик кылдыртыр кабинеттик эмгелегиз дүргө дуза чедир черини турган өөреникчилер ажиткан. Олар долган, таарыр, ычналза-дөө дик кылдыр техниктиг өөрдикте вентилизация кылдыркан. Язы-бүдү демир-дес, экижиктиг бугумендер-биле ажилдар чорутур, демир хандырлар, эртер ажилдар кылдыр кабинетке алгар үдүртүчү албан турар учурлук.

Борис КУЖУГЕТ.

ХАЛАПТЫ БОЛДУРБАС

Кышкы үдө печанын хундун дивойн оодар алаар. Печнада болгаш-чокка өрт алымы болуп турар. Ычанга-дөө сөөк дүжүрүн ботинеда, от оодар печаны өрт болдурбас дээш септеп-селер, өске-дөө хемчеглерин алыр.

Чамдык таварында хуу чурнар-башкынын от оодар печанын шын эвас турганында өрт үнер. Чүтүл эртем чылды октябрьда бэзин чуртталга бажындарына 20 өрт болган. Ол өрт колдунда өртке удул чурм сагышын кылган печкалардан кылган келген. Чизэлээр, Кызыл хоорайда Клубна кудумузунда 11 дугаар бажынын чурнар-башкы өртөнгөн. Бо шыкш чикке-терги хөйү-биле уламчылап бижип болур.

Кухнада газ плитаны бүгү дүрүмүн сагышын, шын эвас ажитлаар болуусуна, анын эвас чедир болур. Газ шык турга, элчи-бүрү хоралыг будумдерин агаржы үндүрер. Ын-

чангаш бажынын форточка-рын ажит тургустас эки. А кухнянын экини хап турчур. Бир эвас чугула эвас болза, кухнянын сонгаларын кыжын чылгылаа эки. Чөөн-Хемчик, Төвө-Хая сууруну куртка-чызы газ плитаны шын эвас ажитлаандан ол чызылган. Түнчүлө бажын болгаш шиктинге э-терексел дегерези өртөнгөн.

Шак ындат айыл-халептан кандыг ажилыг чылза эки! Өрттүп унуп турар кол чылдагыны — боттарынык оозарына чогуула. Чамдык курткачыларын электрин удызынын караткызы-биле шайгаш, ажитлап турарында. Каз-Хем суурга чуртталга бажы өртөнгөн. Ол өрт электрин удызынын аразында өөксөн. Өрттүп когарлы 6382 рубль болган.

Бир эвас өрт болу берзе, дедик черле болбас. Өрттү өске чуртталга черлеринге төртүлгө хемчезин баш

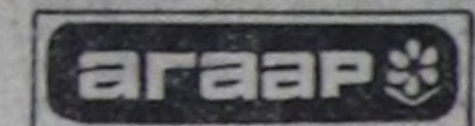
бурунгар алыр херек. Өрт унуп болу дег бажында байдал баш бурунгар көрүнүп уткан. Электрин удызынын, кухнянын чогуулачы, телевиз-зор азы плита удызынын ролоткадан ужулганын ычылгаш көөрү черле артык болбас. Урулгарын сөөк-биле кайы-хаманчок ойнаарын хоруза эки. Газ плитаны, от салыр печка өртке удул дүрүм бугаар салдырган бо, бажы-чыкара дүргө кызыр будумдер (бензин, керосин, ацетон) шыкжыткан. Бе! Орунгу чыда тапкылыр, ол салыр печка азы газыг печка кырынга чурган хеп куртадыр айылдыг дээрзин кижик бурзу сагыш алаар. Бир эвас ол бүгүн эки билер болуу-вусса, өрттү баш бурунгар болдурбайн бээр бис.

Татьяна СЕМЕНКОВА, Тыва АССР-ин ИХ-ин өрткө удул калмагал кил-дизиник миструктор.

Редатор В. С. ШАРАВИН.

АПРЕЛЬ 20-ДЕ
«НАЙРАЛ»: «Ганг, твои воды замутились» 9.30, 13.00, 16.40, 20.10. Бичик зал: «Перемане унасти» 18.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Гулливер в стране великанов» 9.30, «Третий дракон» 11.10, 13.10. Кинозал: «Профессия гордая» 15.00, «Шура и прозрение» 17.10, 19.00, 20.50 (узак) шактарда.
КАА-ХЕМ: «Сила любви» 13.00, 16.10, 19.20 шактарда.

Республика бүгүл азыр. Чамдык черлерге биче хар чатп. Сонгу-барымын чук угул хаттыг дүргөни секундда 9—14 метр. Дүне агаар 7—12 градус соор. Чамдык черлерге 0—5 градус чедир чылыг болур. Хүндүс агаар 5—10 градус чылыр, чамдык черлерге 2 градус сооктан 3 градус чедир чылыр. Кызылга бүгүл азыр. Хар чабас. Сонгу-барымын чук угул хаттыг дүргөни секундда 5—10 метр. Дүне 8—10 градус соор, хүндүс 4—6 градус чылыр. Астрооуктарга биче хар чаар, орутук хестүр эки.

Кестериник черлертиг. 22.30—00.45—Хоней. ССР-ин кинонады. «Крылья Советов» «Динамо».

УШКУ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

18.00 — Медзээр. 18.10 — Россия болгаш Украина баштайгы ном парлаганын үндөйлөкчиз Иван Федоровтун дугайында док. филм. 18.20 — «Геликон» деп урер хөгжүм оркестри ойнаар. Кемеровдан дамчыдала. 18.35 — Уран чүүл мастерлер. ССР-ин улусту артык А. Кторов. 19.45 — Кадик болуусузда. Дедикчишкын. 20.00 — 20.15 — «Тамчыктыг удулар, чаштар».

20.15 — «Найсылгалга гостарлар. П. Чайковскийн романстарын П. Гердичков урлар (Болгария). 20.55 — Озалак чок шикмезиш дээш. 21.00 — «Евс. 21.35 — Эде тургустуушукуну проектор. 21.45 — «Найралды» парустары. Телефилмни баштайгы көргүзү. 22.15 — РСФСР-ин алдарыг артист В. Андроповтун удулгалы-биле Куренниг урер удулгалыг урер хөгжүм ор-

ИДЕПКЕЙЛИГ КААСТАКЧЫ

СЭКП Бай-Тайга районуну чурукчу-каастакчы Маскай Ширнеович Салчак Тээли суурда албан черлеринин, организациаларынын контораларынын иштик, даштык каасталганын көрүштүтүп, уткан кылдыр каастап турар. Көдз суурларга, хожу бригадалар төптөргө каасталга ажилын кылырыга ол идепкейлик киржилеп келген.

Маскай Ширнеович—район төвүндө тургустанган чечек чогаала болгаш уран чүүл кыялдарын «Идепкейлик» каттыкшышкын идепкейлик киржилеп келген. Оон чурал каастал кылган «Идепкейлик» хана солун байырлап сагында үнер. Эш хууну баштаан илеретик шаржтарын ол чурутур. Оон чуратканын, шаржтарын утка-шынарлыг улус мактаар.

СЭКП районуну чамдык агитат-пропагандизм төптүг каасталга-шкелдезин доктармаал чартып, районда парлагат төвүтүг редколлегия келжигү хуулаагизин М. Салчак ак сеткилдик күтүспед турар.

Сары-оол ДЕМДЕК.

ИВИЖИЛЕРГЕ

Районуну Күлтура бажынын болгаш «Тора-Хема» сөөкхө бот-тынгарыг артистер каттыкыл алгаш, солун концерттик Серлиг-Хемчик нивжилеринче айтканын. Кино, концерттик балкүтү сөөкхөтү парлагат секретары А. В. Семик-Хем удурткан, нивжилерге лекция, беседаларын база планнаан.

Оон мурунда нам бригадалыг турлаанга районуну агроулуптур каттыкшышкын дарагы О. С. Даргын болгаш СЭКП районуну чамдык партиянын конторла чомиссиянын дарагы Д. Х. Малдык олар чедип, нивжилерин чуртталга, амыдырал байдалдары-биле таныжып, доктармаал чуртталга бажынын тударына болгаш өске-дөө социал-амыдырал айтырылганын шитипирлээриник талазы-биле сумележип, чуртук, республиканын, районуну амыдыралына хамаарышкан беседаларын, делеге байдалынын дугайында лекцияны кылган. Микит-оол СААЯ.

КӨДЭЭГЕ НОМНАР ХЕРЕК

Каз-дөө чоранында, дикти мурнай хайгарар чүем — номнар. Олар чокта, амыдырал чамдык-дугу, ады болгаш солун эвас алаар боор деп бодар мен. Эрткен үелерге бодарга, кижилеринк номчулгаш сүндүлүп улагаткан. Ном, сеткүтүг-хайжы хандыкшы бергенин эскерери берзе эвас бот-боттарына та-байырлашкан, ажилдаан, сургалышкан, бар черлеринге чөткөндө ийи-чангыс эвас, куспак чедир садып ал тургустур боор-дур. Эки номнарын көрүп калда, мурунда дег, ачка-хопек-дөө харамнак болуп чорду.

Ычанга-дөө көдээ суурлар бургузунда ном магазинери бар эвас. Бугу Тыванын хем-чээ-биле бэзин алыр, кончуг эвас. Бистик Ак-Турт сууруну, база бир улу, суурту, ындат атыг сөөкхөтүг ба-за төвү-дөө болза, ында тускай ном магазини мычмага дээр чок. Он беш, чээрби чылдар мурунда, бо суурну курткачылары ном магазини тургузул бээрин дилеп-дөө турган чүе. Ол дээрзинде алаашкын бердигеш, куспак-дээш бүтүмнени сураг бээр турду. Ам пат-ла чөгенип калган бис. Бистик хандыр урул-луг Арыг-Түзүмүн ажилын кооперациалык баштар чери ам-дөө чыт чок хевээр.

Бо суурну чижилери номга ынак. Эрткен чылын мында улуттур баранча садылган элэн номнар таварылга бооп келген: хей кезин хоорайларын ном магазинеринге үргүлчү турар номнар чораш. Ол хирелеп дораш арлы берген. Бо чылын база ына-чаар келжиге, артырбайн барган. Номнарын кижилер ол хире чоктап турар-дур. Ычанга-дөө ону ном-биле чедимчел хандырла деп болур бе ынаш! Ак-Турт суурну чы-чем талазында улуг эвас аш-чан садып бар. Сөөлүг чылдарда оон бичик булуңда хан номнар брааны хестүп турар-ла хан. А номчуку кижик номнарын холу-биле турду, арынаркын ажил, долчу утказы-биле таныжыл тургаш алыр-ла болгай.

Чорук аайы-биле Шаган-Аргынын ном магазини бери-луп болур. Ол улут болгаш чаа хоорайнын ном магазини

өкпөлөңгит бичи өрзөлдө турар. Тыванын ном үндүрер черинге парлаан номнарын оон таварыма чок кылдыг булуңда башкыларын тырып калкандан чамдык кижилер эскербес. А ол садыгыч турар черин тавары база берге чамы-биле эртин-дөө чуртталга катал ларлар. Дугайында саналдар мурунда кадурлуп тургустаны чолгаш. Мен алаа долугу-биле каттыг кыл турар мен. Эрткен чылын Тыванын ном үндүрер черинге кире бээриме. Н. Островскийн «Иди» канчаар катканыла деп романын катал үндүреринге белетик берген турдулар. Шаанда ол номуну ийи кезээ ийи атыг номнар кылдыр үнги-нин сактыр кижик мен. Агаа өөрдү сеткиленик илереттик. Ында редактор ажилдакчы мычмаар чугалаан:

— Бисте чүгү боор, күзөлдик-вис-биле, өөрүл парладар бис. А мында садыр организациа удул боор чүе шыкжыл! Мону бэзин чолпозерлер хонч чок турдулар: саарылбайн бээр дикжир... Ычанымыс ук номну парлап үндүрүмкө. Кырзаны-кырзаны парлаганы 5000 кезек ном каш хонукта-ла дедиктерлерден арлы берген. Харын-дөө дык хей садып алычкыларга чедимчелин барган. Ам номчулчуларын күзөлдик дика хой номнарын дагып үндүрер негеттикти турар. Оларнын аразында М. Шолоховтун «Алдарын кур чер» деп романын база адаттыгып чуртар. Барыкка ужен хире чылдар мурунда, ийи кезээ ийи атыг угулган, Тыванын шыраак оңулдучулары кижилерин ол номну катал үндүрер болза, улус дөмөй-ле идепкейлик алыр.

Номнары масса чонга ылаптыг чедир, долугу-биле хандыр урулгаш садыг организациалар, оларнын хей сангы чектиж ажилынын эртин стилдинде уштунгаш, чаазы-биле, дикти тура-сору-биле эде тургустунуп ажилдар үе дедирдөө. Номнары масса чонга кызгалдап, тиражын ээзедип тургаш эвас, билдиктиг ажил-херек-биле чедип алза кандыгы! Ычанга-дөө ам төп ном магазинеринге өлүг үжүлөр чыгып чытпас алаар.

Монгуш ӨЛЧЕЙ ООЛ.

Улут-Хем район.

ХЕРЕК

калган четче эвас томнарын кижилерин алыр хөңкү чок болуру бидиктин.

Он беш, чээрби, херин-дөө оон бэзин хей чылдар мурунда тыва дилга угулган орус совет чогаалчыларын ам кы-чында тавылбас, сургалыг номнарын катал ларлар. Дугайында саналдар мурунда кадурлуп тургустаны чолгаш. Мен алаа долугу-биле каттыг кыл турар мен. Эрткен чылын Тыванын ном үндүрер черинге кире бээриме. Н. Островскийн «Иди» канчаар катканыла деп романын катал үндүреринге белетик берген турдулар. Шаанда ол номуну ийи кезээ ийи атыг номнар кылдыр үнги-нин сактыр кижик мен. Агаа өөрдү сеткиленик илереттик. Ында редактор ажилдакчы мычмаар чугалаан:

— Бисте чүгү боор, күзөлдик-вис-биле, өөрүл парладар бис. А мында садыр организациа удул боор чүе шыкжыл! Мону бэзин чолпозерлер хонч чок турдулар: саарылбайн бээр дикжир... Ычанымыс ук номну парлап үндүрүмкө. Кырзаны-кырзаны парлаганы 5000 кезек ном каш хонукта-ла дедиктерлерден арлы берген. Харын-дөө дык хей садып алычкыларга чедимчелин барган. Ам номчулчуларын күзөлдик дика хой номнарын дагып үндүрер негеттикти турар. Оларнын аразында М. Шолоховтун «Алдарын кур чер» деп романын база адаттыгып чуртар. Барыкка ужен хире чылдар мурунда, ийи кезээ ийи атыг угулган, Тыванын шыраак оңулдучулары кижилерин ол номну катал үндүрер болза, улус дөмөй-ле идепкейлик алыр.

Номнары масса чонга ылаптыг чедир, долугу-биле хандыр урулгаш садыг организациалар, оларнын хей сангы чектиж ажилынын эртин стилдинде уштунгаш, чаазы-биле, дикти тура-сору-биле эде тургустунуп ажилдар үе дедирдөө. Номнары масса чонга кызгалдап, тиражын ээзедип тургаш эвас, билдиктиг ажил-херек-биле чедип алза кандыгы! Ычанга-дөө ам төп ном магазинеринге өлүг үжүлөр чыгып чытпас алаар.

Монгуш ӨЛЧЕЙ ООЛ.

Улут-Хем район.

